

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษางานที่เป็นผลการวิจัยเกี่ยวกับภาษาถิ่นในประเทศไทยพบว่า การศึกษาภาษาถิ่นในประเทศไทยได้เริ่มต้นมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2522 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน และนับวันจะมีผู้ให้ความสนใจศึกษามากขึ้น จะเห็นได้ว่าการศึกษาภาษาถิ่นนั้นมีวิวัฒนาการเรื่อยมาอย่างไม่หยุดยั้ง สำหรับหน่วยที่ใช้เป็นประชากรในการศึกษาวิจัยนั้นมีทั้งการศึกษาเสียงทั้งระบบหรือเสียงใดเสียงหนึ่งโดยเฉพาะ เช่นศึกษาเฉพาะเสียงสระหรือเสียงวรรณยุกต์ หรือเฉพาะเสียงพยัญชนะ นอกจากนี้ก็มีการศึกษาระดับคำศัพท์หรือระดับวากยสัมพันธ์ ในระยะหลังมานี้มีการศึกษาภาษาถิ่นในแง่มุมที่หลากหลายออกไป เช่นการนำเอาปัจจัยทางสังคมเข้ามาเป็นตัวแปรในการศึกษาภาษาถิ่น หรือมีการศึกษาเสียงปฏิภาคในระหว่างภาษาถิ่นเป็นต้นในที่นี้จะได้กล่าวถึงการศึกษาภาษาถิ่นในประเทศไทยเท่าที่มีมาเพื่อเป็นภาพรวมในประเด็นสำคัญ ๆ โดยจะนำเสนอเป็นข้อ ๆ ดังต่อไปนี้

1. วัตถุประสงค์และสมมุติฐาน

การวิจัยทางภาษาถิ่นโดยทั่วไปมีวัตถุประสงค์ที่พอสรุปได้ดังนี้

1. เพื่อจัดกลุ่มภาษาโดยอาศัยความแตกต่างทางเสียงหรือศัพท์
2. เพื่อกำหนดแนวแบ่งเขตภาษาและจัดทำแผนที่ภาษาโดยอาศัยการกระจายศัพท์หรือเสียง
3. เพื่อเปรียบเทียบภาษาถิ่น โดยอาศัยความแตกต่างทางเสียง ศัพท์ ความหมาย และไวยากรณ์

2. การเลือกพื้นที่ในการทำวิจัย

การศึกษาภาษาถิ่นเท่าที่ผ่านมาได้มีการศึกษาในพื้นที่ทั่วประเทศไทย ในบางจังหวัดมีผู้ทำการศึกษาไว้มาก ขณะที่บางจังหวัดมีผู้ทำการศึกษาไว้น้อย และในบางจังหวัดไม่มีผู้ทำการศึกษาเลย ทั้งนี้เพราะโดยส่วนใหญ่ผู้นักภาษาศาสตร์นิยมเลือกพื้นที่โดย

ยึดเหตุผลทางภาษาเป็นสำคัญ การเลือกพื้นที่ทำการวิจัยจึงอาจเป็น วิจัยทั่วทุกภาค วิจัยเฉพาะบางภาค วิจัยเฉพาะบางจังหวัดหรือภายในจังหวัดเดียวเป็นต้น สำหรับเหตุผลในการเลือกพื้นที่นั้นอาจเป็นได้ดังนี้

1. เป็นบริเวณที่มีการใช้ภาษาที่มีลักษณะเฉพาะที่ต่างจากบริเวณโดยรอบ
2. เป็นบริเวณที่มีการอพยพเข้ามาอยู่ใหม่ของกลุ่มชาติพันธุ์บางกลุ่ม
3. เป็นบริเวณที่มีการติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านซึ่งใช้ภาษาพูดต่างออกไป
4. เป็นบริเวณที่สังเกตเห็นว่ามีรูปแบบในการใช้ศัพท์หรือเสียง

3. การคัดเลือกผู้ตอบแบบสอบถาม

ในการเลือกผู้ตอบแบบสอบถามมีการคัดเลือกเป็น 2 ลักษณะใหญ่ ๆ ดังนี้

1. ผู้ตอบแบบสอบถามเฉพาะรายซึ่งต้องคำนึงถึงคุณสมบัติหลายประการ เช่น
 - ก. ภูมิสำเนา
 - ข. เพศ
 - ค. อายุ
 - ง. การศึกษา
 - จ. อาชีพ
 - ฉ. ความสมบูรณ์ของอวัยวะในการเปล่งเสียง และลักษณะของเสียง
 - ช. การให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูล
 - ฅ. คุณสมบัติทางด้านวัฒนธรรมและจิตใจ

2. ผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นผู้นำของท้องถิ่น ทั้งนี้ผู้วิจัยมีความเชื่อเบื้องต้นว่า ผู้นำของท้องถิ่นจะมีความคุ้นเคยกับประชากรเป็นอย่างดี และรู้จักภาษาในบริเวณนั้น ๆ เป็นอย่างดีด้วย ซึ่งผู้นำท้องถิ่นเหล่านี้อาจได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อาจารย์ใหญ่หรือครูใหญ่ประจำโรงเรียน

ในการคัดเลือกผู้บอกภาษานี้ นอกจากจะคำนึงถึงคุณสมบัติดังกล่าวแล้วยังคำนึงถึงจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามอีกด้วย

4. วิธีการเก็บข้อมูล วิธีการเก็บข้อมูลของงานวิจัยที่ผ่านมาอาจแบ่งย่อยออกเป็น 4 ประเภทคือ

1. การเก็บข้อมูลทางไปรษณีย์
2. การเก็บข้อมูลด้วยตนเอง
3. การเก็บข้อมูลทั้งทางไปรษณีย์เก็บข้อมูลด้วยตนเอง
4. การตอบแบบสอบถามผ่านชั้นการบังคับบัญชาจนถึงผู้ตอบแบบสอบถาม

สำหรับในเรื่องของการเลือกวิธีการเก็บข้อมูลนั้น จะขึ้นอยู่กับลักษณะงานที่ทำ การวิจัย เช่นการเก็บข้อมูลทางไปรษณีย์เหมาะสำหรับการศึกษาเรื่องทางศัพท์แต่ไม่เหมาะกับการศึกษาเสียงวรรณยุกต์ เป็นต้น

5. การกำหนดจุดเก็บข้อมูล แบ่งย่อยได้ดังนี้

1. กำหนดจุดเก็บข้อมูลทุกหมู่บ้าน
2. กำหนดจุดเก็บข้อมูลโดยการสุ่มให้ได้จำนวนจุดเก็บข้อมูลตามที่ต้องการ ซึ่งการสุ่มนี้อาจทำได้โดย

ก. เลือกหมู่บ้านใดก็ได้ที่มีผู้บอกภาษาที่เหมาะสม แต่มักเลือกหมู่บ้านที่เดินทางไปสัมภาษณ์ภาษาได้ง่ายและไม่ไกลจนเกินไป

ข. แบ่งบริเวณที่ศึกษาออกเป็นส่วนย่อย ๆ แล้วเลือกตัวแทนของพื้นที่ย่อยนั้น ๆ อีกทีหนึ่ง

ค. ใช้วิธีการจับฉลาก ซึ่งอาจได้หมู่บ้านที่อยู่ใกล้ชิดกันหลาย ๆ หมู่บ้านก็ได้

ง. ใช้กริดทาบลงบนแผนที่ที่แสดงพื้นที่เป้าหมายแล้วกำหนดจุดตามกริดนั้น

6. การวิเคราะห์ศัพท์

มีผู้ทำการวิเคราะห์ศัพท์โดยใช้เกณฑ์ต่าง ๆ ดังนี้

1. ตำแหน่งพยางค์ (พยางค์หลัก/ พยางค์รอง)
2. ชนิดของคำ (นาม/ ไม่ใช่คำนาม)
3. จำนวนพยางค์ (1,2 พยางค์ หรือหลายพยางค์)
4. การจัดประเภทขององค์ประกอบของคำ (คำบอกลักษณะ/ คำแทน)
5. โครงสร้างพยางค์ (เสียง)
6. การปรากฏร่วมขององค์ประกอบในพยางค์

นอกจากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนี้ ยังมีงานวิจัยที่ใช้เกณฑ์แตกต่างออกไปอีก ได้แก่ งานของ Chalida Rinprom Rojanawathanawuthi (1987) ซึ่งได้ใช้เกณฑ์ในการวิเคราะห์ ศัพท์โดยอยู่บนพื้นฐานเชิงประวัติ และได้เสนอเกณฑ์ในการวิเคราะห์ศัพท์ 4 ข้อดังต่อไปนี้

1. Phonological Variation
2. Morphological Variation
3. Syntactic Variation
4. Semantic Variation

โดยสรุป จากการศึกษางานที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่าแนวการใช้เกณฑ์วิเคราะห์ศัพท์ นั้นอาจแบ่งออกได้เป็น 2 แนวความคิดใหญ่ ๆ คือ การยึดแนวการศึกษาเชิงประวัติและการยึดแนวการศึกษาโดยมุ่งศึกษาภาษาสมัยใดสมัยหนึ่งเพียงสมัยเดียว

7. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยภาษาถิ่น

จากการศึกษาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยภาษาถิ่นในประเทศไทยตั้งแต่ระดับต้นมาจนถึงปัจจุบัน พบว่าปัจจุบันพื้นฐานที่มีผลโดยตรงกับลักษณะของเครื่องมือในการวิจัยภาษาถิ่น มีอยู่ 3 ประการ คือ

1. วัตถุประสงค์ของการวิจัย หมายความว่าวัตถุประสงค์ของการวิจัยมีไปในทิศทางใด เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยก็จะมีลักษณะที่สามารถตอบสนองวัตถุประสงค์นั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี เช่น ถ้าผู้วิจัยมุ่งศึกษาเสียงวรรณยุกต์ คำที่จะเลือกใช้มาสร้างแบบสอบถาม

ต้องเป็นคำที่แสดงความต่างในเรื่องวรรณยุกต์ได้ ถ้าผู้วิจัยสนใจเกี่ยวกับศัพท์ หรือเสียง ปฏิภาศ คำที่เลือกมาใช้สร้างแบบสอบถามหรือเครื่องมือในการวิจัยก็จะได้รับคัดเลือกให้เหมาะสมกับงานนั้น ๆ เป็นเรื่อง ๆ ไป วัตถุประสงค์ต่างกันจึงอาจเป็นปัจจัยให้เครื่องมือต่างกันได้

2. พื้นที่เป้าหมาย เนื่องจากการศึกษาภาษาถิ่นนั้นให้ความสำคัญกับความหลากหลายของภาษา (ภาษาย่อย) เหล่านั้นที่พูดอยู่ในที่ต่างถิ่นกัน ฉะนั้นการศึกษาภาษาบนพื้นที่หนึ่งจึงน่าจะมีการคัดเลือกเอาคำที่นำมาใช้สร้างเครื่องมือจากบริเวณที่มีการศึกษานั้น ในขณะที่การศึกษาภาษา ณ พื้นที่อื่นก็ต้องเลือกเอาคำที่มีใช้พูดกันที่อื่นมาเป็นเครื่องมือในการวิจัย เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ พื้นที่เป้าหมายต่างกันจึงน่าจะมีผลทำให้เครื่องมือต่างกันได้

3. วิธีการเก็บข้อมูล ในงานวิจัยต่าง ๆ มีวิธีการเก็บข้อมูลที่แตกต่างกันออกไปอย่างหลากหลาย ทั้งนี้อาจเป็นธรรมชาติของเรื่องที่ศึกษา เช่นศึกษาเสียงวรรณยุกต์ จำเป็นต้องออกไปเก็บข้อมูลด้วยตนเอง หรืออาจมีข้อจำกัดเรื่องเวลา เช่นต้องการให้งานสัมฤทธิ์ผลโดยเร็ว การเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามทางไปรษณีย์อาจได้ผลดีกว่าเมื่อต้องทำการศึกษาภาษาในบริเวณกว้างและจุดเก็บข้อมูลมากมาย ปัจจัยและข้อจำกัดที่มีผลทำให้วิธีการเก็บข้อมูลต่างกันได้ มีผลให้ลักษณะเครื่องมือต่างกันได้ การเก็บข้อมูลด้วยวิธีส่งแบบสอบถาม อาจทำให้จำนวนคำที่นำมาใช้เป็นเครื่องมือมีจำนวนน้อยลง เป็นศัพท์ที่ผู้วิจัยจะต้องระมัดระวังในเรื่องความกำกวมของความหมายศัพท์เป็นพิเศษ ในขณะที่หากเก็บข้อมูลด้วยวิธีไปสัมภาษณ์ผู้บอกภาษาเอง ผู้วิจัยอาจเลือกคำที่ง่ายต่อการนำของจริงไปให้ผู้บอกภาษาดูขณะที่ทำการสัมภาษณ์ คำที่ใช้สร้างเครื่องมือในงานวิจัยที่มีการเก็บข้อมูลต่างกันจึงมักจะต่างกัน

เครื่องมือที่ใช้วิจัยภาษาถิ่นในประเทศไทยอาจจำแนกประเภทออกได้เป็น 2 ประเภท คือ เครื่องมือที่ใช้ศึกษาเสียง และเครื่องมือที่ใช้ศึกษาศัพท์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. เครื่องมือที่ใช้ศึกษาเสียง

การศึกษาเสียงในงานวิจัยทางภาษาถิ่นแบ่งออกได้เป็น 4 กลุ่มคือ

1. กลุ่มที่มีการศึกษาเสียงทั้งระบบ ได้แก่ สมพงศ์(2522) สุรีย์พร(2532) และ วิสุทธิระ(2528) ผู้วิจัยทั้ง 3 ท่านนี้สนใจศึกษาทั้งระบบเสียงพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์

2. กลุ่มที่มีการศึกษาเฉพาะเสียงสระบางเสียงและเสียงพยัญชนะบางเสียง ได้แก่ สลับ(2529) ชลิดา(2533) ซึ่งผู้วิจัยทั้ง 2 ท่านนี้สนใจศึกษาศัพท์ด้วยในงานวิจัยดังกล่าว

3. กลุ่มที่สนใจเฉพาะเสียงวรรณยุกต์ และสัทลักษณะของเสียงวรรณยุกต์ ได้แก่ พจนีย์(2526) เกศมณี(2526) ลอรัตน์(2526) ยาใจ(2531) และจรรยา(2535)

4. กลุ่มที่สนใจเฉพาะเรื่อง มืงานวิจัยอยู่ 3 เรื่องได้แก่ งานของ เจริญขวัญ (2524)สนใจศึกษาเฉพาะเสียงสระสูง อี และ อุ วัลจิณิน(2534)สนใจศึกษาเฉพาะเสียงปฏิภาค ช-จ-ช ในภาษาถิ่นกลาง เหนือ อีสาน รตญา(2535)สนใจศึกษาเฉพาะเสียงสูง-ตก เป็นต้น

2. เครื่องมือที่ใช้ศึกษาศัพท์

ในเรื่องของศัพท์นั้นไม่มีความหลากหลายมากนัก ส่วนใหญ่เครื่องมือที่ใช้จะมีลักษณะซึ่งสอดคล้องกับปัจจัย 3 ประการ ดังกล่าวแล้วข้างต้น นอกจากนั้นอาจมีลักษณะพิเศษเฉพาะงานวิจัยบางเรื่อง เช่น ชลิดา(2533) ซึ่งเลือกหน่วยอรรถที่จำกัดมาก กล่าวคือต้องมีการแปรในระดับของศัพท์ซึ่งต่างออกไปตามถิ่นทั้ง 4 ถิ่นของประเทศไทย เป็นต้น

ในระดับของการสร้างแบบสอบถามนั้นอาจแยกพิจารณาได้ดังนี้

1. จำนวนหน่วยอรรถที่นำมาสร้างเครื่องมือ จากงานวิจัยในประเทศไทยที่ผ่านมา อาจจำแนกประเภทของงานวิจัยภาษาถิ่น โดยอาศัยเกณฑ์เรื่องจำนวนหน่วยอรรถที่ศึกษาได้ดังนี้

ก. กลุ่มที่มีหน่วยอรรถ 4-100 มี 21 ราย

ข. กลุ่มที่มีหน่วยอรรถ 101-204 มี 5 ราย

ค. กลุ่มที่มีหน่วยอรรถ 2,000 มี 2 ราย

ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

	<u>จำนวนหน่วยพรรค</u>	<u>ความถี่ของงานวิจัย</u>
กลุ่มที่ 1	4	1
	20	2
	30	5
	32	1
	50	1
	60	3
	63	1
	64	1
	70	2
	72	1
	75	1
	80	1
	84	1
กลุ่มที่ 2	120	1
	135	1
	146	1
	150	1
	204	1
กลุ่มที่ 3	2602	1
	2085	1

2. เกณฑ์ในการเลือกหน่วยรรถเพื่อสร้างเครื่องมือหรือสร้างแบบสอบถามสามารถแบ่งได้เป็น 2 เกณฑ์ ได้แก่

1. เกณฑ์ทั่วไป ได้แก่

- ก. ถ้าเป็นการวิจัยเพื่อแบ่งถิ่น หน่วยรรถที่เลือกจะต้องมีศัพท์ที่ต่างกันในพื้นที่ย่อยบนพื้นที่เป้าหมาย
- ข. เป็นหน่วยรรถที่มีคำง่าย ไม่คลุมเครือ
- ค. เป็นหน่วยรรถที่มีคำใช้บ่อยในชีวิตประจำวัน
- ง. เป็นหน่วยรรถที่มีคำที่เมื่อตั้งคำถามแล้วผู้บอกภาษาเข้าใจง่าย เป็นคำที่สั้นกระชับ สอดคล้องและเหมาะสม
- จ. ถ้ามีหน่วยรรถมากก็จะมีการจัดหมวดหมู่
- ฉ. ไม่ใช่หน่วยรรถที่แสดงด้วยคำอื่น
- ช. เป็นหน่วยรรถที่มีคำแสดงความหมายแน่นอน (ชลิดา:2533)
- ซ. เป็นหน่วยรรถที่มีคำที่ได้รับการคัดเลือกอย่างดีที่สุดแล้วว่าเหมาะที่จะนำมาเป็นแบบสอบถาม (วรรณพร:2526) หรือเป็นหน่วยรรถที่มีคุณภาพ (กฤษณี: 2534)
- ฌ. ถ้าเป็นการวิจัยเรื่องเสียงวรรณยุกต์ มักใช้หลักการสร้างคำของเกดนีย์มาช่วยใน การกำหนดคำ

2. เกณฑ์เฉพาะ หมายถึงเกณฑ์ในการเลือกหน่วยรรถที่มีลักษณะเฉพาะในแต่ละงานวิจัย ซึ่งพอจะยกมากล่าวเป็นข้อ ๆ ได้ดังนี้

- ก. เป็นคำพยางค์เดียว มีองค์ประกอบ 3-5 หน่วย (เกษมณี:2526)
- ข. เป็นคำพยางค์เป็น เท่านั้น (เกษมณี:2526)
- ค. ต้องเป็นคำที่มีพยัญชนะต้นครบทุกประเภทตามลักษณะคำสำหรับทดสอบวรรณยุกต์ ในกล่องวรรณยุกต์ (ยาใจ:2531)
- ง. อาจเป็นคำมากกว่า 1 พยางค์แต่ละพยางค์จัดไว้ในกล่องโดยถือเป็นพยางค์

เดี่ยวทุกคำ(ยาใจ:2531)

จ. ไม่ศึกษาหน่วยอรรถที่เป็นสำนวน แสดง คำอุทาน คำลงท้าย คำขานรับ หรือ คำที่มาจากภาษาอื่น(ประภาพรรณ:2528)

ฉ. ต้องเป็นเสียงปรัภาคชุดที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด(ช-จ-ช) (วัลจิติน:2534)

ช. ต้องมีความถี่และการปรากฏสูงและหนาแน่น การปรากฏนั้นต้องกระจายทั่วพื้นที่ (ชลิตา:2533)

ซ. ไม่ศึกษาหน่วยอรรถที่มีความแตกต่างเฉพาะด้านเสียง(สุภาวดี:2531)

ฅ. ไม่เป็นหน่วยอรรถที่แสดงด้วยคำที่หมายถึงเทคโนโลยีสมัยใหม่

ฉ. สังกมสมัยใหม่(สุภาวดี:2531)